

# بررسی موانع اجرای درس هنر از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر اصفهان

مینو طباطبایی<sup>۱</sup>، پروین عباسی<sup>۲</sup>، اعظم مرتهب<sup>۳</sup>

تاریخ وصول: ۹۴/۶/۴

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۰/۱۹

## چکیده

یکی از وظایف نظام آموزشی توجه به استعدادها و خلاقیت‌های هنری دانش آموزان بویژه در دوران ابتدایی است. لیکن در نظام آموزشی فعلی هنوز جایگاه هنر و نقش پرورشی آن برای معلمان و مدیران مدارس روشن نیست. از این رو هدف پژوهش حاضر بررسی موانع اجرای درس هنر از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی در نواحی شش گانه شهر اصفهان بوده است. نمونه آماری در این پژوهش ۳۵۶ نفر از معلمان ابتدایی شاغل در شهر اصفهان در سال ۹۲-۱۳۹۱ بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم با توجه به جنسیت انتخاب شدند. روش پژوهش، توصیفی و از نوع پیمایشی انتخاب گردید. در این پژوهش از یک پرسشنامه‌ی محقق ساخته ی ۴۵ سؤالی استفاده شده است. این پرسشنامه دارای روایی صوری و محتوایی بوده و پایایی آن به روش ضریب آلفای کرانباخ ۰/۸۷۱ به دست آمد. داده‌های حاصل از این پژوهش به وسیله‌ی آزمون‌های t تک نمونه‌ای، t برای دو نمونه‌ی مستقل و (F) تجزیه و تحلیل واریانس تحلیل گردید. نتایج تجزیه و تحلیل‌های آماری نشان داد که نگرش منفی معلمان، کمبود معلم متخصص، عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس، فقدان امکانات مناسب و ارزشیابی نامناسب از درس هنر، بیشتر از حد متوسط؛ عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در حد متوسط؛ بی‌توجهی برنامه ریزان و مسئولین، و بی‌اطلاعی اولیای دانش‌آموزان از اهمیت درس هنر، کمتر از حد متوسط مانع اجرای درست درس هنر می‌شوند.

واژگان کلیدی: درس هنر، معلمان مدارس ابتدایی، شهر اصفهان، آموزش هنر

۱. استادیار علوم تربیتی دانشگاه پیام نور واحد فولاد شهر (نویسنده مسؤل) dmtabatabaie@yahoo.com

۲. استادیار علوم تربیتی دانشگاه پیام نور مرکز شاهین شهر parvinabbasi@yahoo.com

۳. کارشناس ارشد علوم تربیتی دانشگاه پیام نور مرکز اصفهان azam\_mortaheb@yahoo.com

## مقدمه

امروزه نقش هنر در آموزش به گونه‌ای است که با گذشت زمان، حضورش پررنگ‌تر و موثرتر می‌شود. به وسیله هنر می‌توان به مجموعه‌ای از نیازهای مهم و ریشه‌ای دانش‌آموزان همچون نیاز به کنجکاوی، استقلال طلبی و خلاقیت پاسخ داد و اگر خلاقیت در انسان رشد و پرورش یابد ابزار قدرتمندی برای او در زندگی شخصی و اجتماعی‌اش می‌شود. هنر خود عامل جذابیت و شوق و تحرک و پرورش استعدادهای درونی انسان‌هاست و نقش عظیمی را در زندگی جوامع امروزی ایفا می‌کند. در این بین چیزی که بیش از همه به چشم می‌خورد، مظلومیت و غربت خود هنر و جایگاه کم رنگش در نظام آموزشی کشور ماست (حسینی راد، ۱۳۹۱: ۵۴-۵۵). متأسفانه برخلاف بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا، استفاده از هنر در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان در سیستم رسمی آموزش و پرورش کشور ما کارنامه درخشانی ندارد. حتی شاید بتوان گفت از بین رفتن استعدادهای و خلاقیت‌های هنری دانش‌آموزان یکی از نتایج سیستم فعلی آموزشی است. یکی از دلایل این امر آن است که جایگاه هنر و نقش پرورشی آن برای معلمان و مربیان پرورشی روشن نیست، و گرنه به آن بهای بسیار بیشتری داده می‌شد (کیومرثی، ۱۳۸۹: ۵۲).

هنر درسی است از حیث مضمون و دشواری هم تراز با سایر علوم، لیکن چون نتیجه عینی و آشکاری مانند آموزش خواندن و نوشتن نداشته است مورد سطحی‌نگری واقع شده و بی‌برنامه، رها شده است. در واقع بخشی از مشکلات نظری تربیت هنری در نظام آموزش ما متأثر از این تصور است که قلمرو فرعی هنر، فاقد اهمیت لازم برای تنظیم و تدوین برنامه‌ریزی هدفمندی است. نتیجه این دیدگاه در عمل این است که معلمان صرفاً بر اساس برداشت‌های شخصی و بدون عنایت به اهداف تربیت هنری، اقدامات جسته گریخته‌ای انجام می‌دهند. سهم اندک ساعت‌های هنر با بی‌برنامه‌گی و بطالت به هدر می‌رود و یا مدرسه، در صورت لزوم مقداری از وقت آن را برای جبران عقب ماندگی و مطالعه دروس ریاضی و علوم می‌گیرد و در نتیجه دانش‌آموزان از مجموعه وسیعی از تجارب آموزشی و خلاق، محروم می‌شوند. این کم توجهی و بی‌برنامه‌گی دستاویز رخوت و بیمارگونه‌گی هنرهای تجسمی نسل پیشین بوده است، چنان که هنوز هم در برخی از مناطق، نقش مدرسه در شکل‌گیری فرهنگ هنری دانش‌آموزان بسیار رقت‌انگیز و محدود به فعالیت‌های عامیانه و تزئینی است، فعالیت‌های تکراری و کلیشه‌ای مانند کپی از روی الگو، ساختن

روزنامه‌های دیواری، ساختن موزاییک با دانه‌های حبوبات و تزیین کلاس و راهروهای مدرسه، که هر چند ممکن است دستمایه‌ای از هنر داشته باشند، ماهیتاً نتیجه معکوسی دارند (دالوندی، ۱۳۸۹: ۲).

تحقیقات انجام شده در کشور ما نشان می‌دهد، به آموزش هنر که می‌تواند از فراهم کننده‌های شرایط پرورش خلاقیت باشد، اهمیت جدی داده نشده و در واقع این درس در برآوردن هدف‌های منظور شده برای آن، ناتوان بوده است. به نظر می‌رسد در تدارک آموزش‌ها و محیط‌های مناسب برای پرورش خلاقیت، چاره‌ای جز این نداریم که نگرش خود را نسبت به هنر و تاثیرات فراوان آن بهبود ببخشیم. نگاهی نقادانه به نظام آموزشی فعلی، شناسایی موانع و مشکلات پرورش خلاقیت و آموزش هنر، فراهم نمودن زمینه و شرایط بروز استعدادها و خلاق دانش‌آموزان و عزم و اراده محکم برای اجرای این مهم، باید دغدغه اصلی مسئولان آموزش و پرورش باشد (یوسفی افرشته، ۱۳۸۸: ۱۵-۱۴).

مروری بر ادبیات نظری مرتبط با این موضوع نشان از اهمیت درس هنر و موانع تدریس آن دارد. یافته‌های پژوهش نالبور تاسدمیر<sup>۱</sup> (۲۰۱۰) بیان می‌کند آموزش هنر توسط همه به عنوان عامل برتر در آموزش انسان‌ها در ورود به قرن ۲۱ در نظر گرفته می‌شود. چن<sup>۲</sup> (۲۰۱۱) در پژوهش خود بیان می‌کند که به منظور بهینه سازی آموزش کاربردی هنر باید مدیریت آموزشی خاصی برای درس هنر فراهم کرد. لیو<sup>۳</sup> (۲۰۱۳) نیز در پژوهشی عنوان می‌کند مشکل آموزش کاربردی هنر را می‌توان به موضوع آموزش و یادگیری حاصل از تجزیه و تحلیل وضعیت فعلی و تاریخی نسبت داد.

یافته‌های پژوهشی حسینی (۱۳۸۹) نیز نشان می‌دهد علت مشکلات آموزش هنر در شرایط کنونی، عدم تخصص بین معلمان هنر، عدم آگاهی جامعه و بی‌توجهی مدیران، کمبود ابزار و امکانات آموزش و متغیر بودن ساعات درس هنر است. لطفی (۱۳۹۰) در تحقیق خود به این نتیجه رسیده که از نظر معلمان، برنامه درسی هنر از بعد هدف، محتوا، روش تدریس، زمان و ارزشیابی برای دوره ابتدایی مناسب به نظر می‌رسد. تحقیق محمد مرادی (۱۳۹۰) نشان می‌دهد که جنسیت معلمان و گذراندن دوره‌های ضمن خدمت نیز در

- 
1. Vicdan Nalbur Taşdemir
  2. TongJi Chen
  3. Hua Liu

فرایند ارزشیابی تاثیر مشهودی دارد. در تحقیق احمدی (۱۳۹۱) مشخص شد بین خلاقیت (ابتکار، بسط، انعطاف) با آزمون نقاشی رابطه معنادار وجود دارد.

پژوهش حاضر با هدف بررسی موانع اجرای درس هنر از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی نواحی شش گانه شهر اصفهان به سوالات ذیل پاسخ داده است : ۱- تا چه میزان عدم آشنایی معلمان با روش های مناسب تدریس در درس هنر، مانع اجرای درست آن می شود؟ ۲- تا چه میزان فقدان امکانات و وسایل مناسب در درس هنر، مانع اجرای درست آن می شود؟ ۳- تا چه میزان بی توجهی برنامه ریزان درسی و مسئولین به آموزش هنر، مانع اجرای درست آن می شود؟ ۴- تا چه میزان عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در تربیت دانش آموزان، مانع اجرای درست آن می شود؟

### روش پژوهش

پژوهش حاضر، توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه معلمان مدارس ابتدایی نواحی شش گانه شهر اصفهان در سال ۹۴-۱۳۹۳ بود که طبق اطلاعات کسب شده از اداره آموزش و پرورش کل اصفهان، شامل ۳۷۹۹ نفر می باشند. تعداد آن ها به تفکیک متغیرهای موجود در جدول شماره (۱) ارایه شده است.

نمونه آماری در این پژوهش ۳۵۶ نفر از معلمان ابتدایی شاغل در شهر اصفهان بودند که به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای متناسب با حجم و با توجه به جنسیت انتخاب شده اند. برای تعیین تعداد نمونه از جدول مورگان استفاده شده است. در این پژوهش جهت گردآوری اطلاعات از یک پرسشنامه ی محقق ساخته ی ۴۵ سؤالی استفاده شده است. این پرسشنامه در مقیاس لیکرت و با ۵ گزینه خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم تنظیم و مورد استفاده واقع شد. بخش های مختلف پرسشنامه با سوالات پژوهش مرتبط بوده و در ارتباط با هر یک از سوالات مربوطه و با مشورت صاحب نظران، سوالاتی که مولفه های مربوط را در بر می گرفت طراحی گردید. این پرسشنامه دارای روایی صوری و محتوایی بوده و پایایی آن به روش ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷۱ به دست آمده است. برای تجزیه و تحلیل داده های پژوهش با استفاده از نرم افزار SPSS 16 از شاخص های آمار توصیفی و استنباطی: t تک نمونه ای، t برای دو نمونه ی مستقل و ( F ) تجزیه و تحلیل واریانس استفاده شد.

جدول ۱. توزیع فراوانی جامعه آماری

ناحیه	یک	دو	سه	چهار	پنج	شش	جمع
تعداد مدارس	۴۷	۷۲	۱۵۲	۱۱۶	۱۶۴	۱۱۶	۶۶۷
جنسیت	زن	۲۴۵	۳۸۴	۷۲۴	۶۸۱	۸۵۴	۴۱۱
	مرد	۱۹	۲۲	۶۵	۱۴۸	۱۴۰	۳۷۹۹

### یافته‌های پژوهش

برای توصیف داده‌ها و اطلاعات اخذ شده از نمونه، برای بررسی موانع اجرای درس هنر حداقل و حداکثر نمرات، دامنه تغییرات، میانگین و انحراف استاندارد آن‌ها طبق جدول (۲) محاسبه گردیده است.

جدول ۲. شاخص‌های نمرات موانع اجرای درس هنر

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	دامنه
عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس	۳/۷۷	۰/۶۴	۱/۴	۵	۳/۶
فقدان امکانات مناسب	۳/۱۲	۰/۶	۱/۵۷	۵	۳/۴۳
بی‌توجهی برنامه‌ریزان و مسئولین	۲/۶۳	۰/۷۳	۱	۵	۴
عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر	۳/۰۱	۰/۹۹	۱	۵	۴

در این جا به بررسی و تحلیل سوالات پژوهش می‌پردازیم:

سؤال ۱: تا چه میزان عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس در درس هنر، مانع اجرای درست آن می‌شود؟

جدول ۳. شاخص‌های مربوط به نمرات عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس در درس هنر

شاخص‌های آماری							متغیر
سطح معنی داری	T مشاهده شده	میانگین فرض شده	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین	حجم نمونه	
۰/۰۰۱	۲۳/۱	۳	۳۵۵	۰/۶۳	۳/۷۷	۳۵۶	ب. علم آشنایی معلمان ب. روش‌های مناسب تدریس در درس هنر

با توجه به نتایج تحقیق و همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود مقدار  $t$  بدست آمده برای عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس در سطح تشخیص  $\alpha = ۰/۰۱$  با میانگین فرضی (۳)، از مقدار بحرانی جدول با ۳۵۵ درجه آزادی بزرگ‌تر است. بنابراین میانگین نمرات متغیر عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس بیشتر از حد متوسط بوده و از نظر آماری معنی‌دار است. به عبارت دیگر به نظر معلمان ابتدایی شهر اصفهان، عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس در درس هنر، بیشتر از حد متوسط، مانع اجرای درست درس هنر می‌باشد و تاثیر زیادی بر آن دارد.

سؤال ۲: تا چه میزان فقدان امکانات و وسایل مناسب در درس هنر، مانع اجرای درست آن می‌شود؟

جدول ۴. شاخص‌های مربوط به نمرات فقدان امکانات و وسایل مناسب

شاخص‌های آماری							متغیر
سطح معنی داری	T مشاهده شده	میانگین فرض شده	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین	حجم نمونه	
۰/۰۰۱	۳/۸۹	۳	۳۵۵	۰/۶	۳/۱۲	۳۵۶	فقدان امکانات و وسایل مناسب

با توجه به نتایج تحقیق و همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود مقدار  $t$  بدست آمده برای فقدان امکانات و وسایل مناسب در سطح تشخیص  $\alpha = ۰/۰۱$  با میانگین فرضی

(۳)، از مقدار بحرانی جدول با ۳۵۵ درجه آزادی بزرگ تر است. بنابراین میانگین نمرات متغیر فقدان امکانات و وسایل مناسب، بیشتر از حد متوسط بوده و از نظر آماری معنی دار است. به عبارت دیگر به نظر معلمان ابتدایی شهر اصفهان، فقدان امکانات و وسایل مناسب بیشتر از حد متوسط مانع اجرای صحیح درس هنر می باشد و تاثیر زیادی بر آن دارد. سؤال ۳: تا چه میزان بی توجهی برنامه ریزان درسی و مسئولین به آموزش هنر، مانع اجرای درست آن می شود؟

جدول ۵. شاخص های مربوط به نمرات بی توجهی برنامه ریزان درسی و مسئولین

شاخص های آماری							
متغیر	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	تست	نتیجه	میانگین	سطح معنی داری
بی توجهی برنامه ریزان درسی	۳۵۶	۲/۶۳	۰/۷۳	۳۵۵	۳	-۹/۴۶	۰/۰۰۱

با توجه به نتایج تحقیق، همان طور که در جدول ۵ مشاهده می شود مقدار  $t$  بدست آمده برای متغیر بی توجهی برنامه ریزان درسی در سطح تشخیص  $\alpha = ۰/۰۱$  با میانگین فرضی (۳)، منفی بوده و از مقدار بحرانی جدول با ۳۵۵ درجه آزادی کوچک تر است. بنابراین میانگین نمرات متغیر بی توجهی برنامه ریزان درسی کمتر از حد متوسط بوده و از نظر آماری معنی دار است. به عبارت دیگر به نظر معلمان ابتدایی شهر اصفهان، بی توجهی برنامه ریزان درسی کمتر از حد متوسط مانع اجرای صحیح درس هنر می باشد و این متغیر را نمی توان به عنوان یک عامل اساسی و موثر در عدم اجرای درست درس هنر دانست. سؤال ۴: تا چه میزان عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در تربیت دانش آموزان، مانع اجرای درست آن می شود؟

جدول ۶. شاخص‌های مربوط به نمرات عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر

شاخص‌های آماری						
متغیر	نمونه علم آگاهی	میانگین فرضی (۳)	درجه آزادی	پهنای پهنای	مشاهده شده	مقدار t
مدیران مدارس هنر از	۳۵۶	۳/۰۱	۳۵۵	۳	۰/۰۴	۰/۹۷

با توجه به نتایج تحقیق و همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود مقدار  $t$  بدست آمده برای متغیر عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در سطح تشخیص  $\alpha = 0/05$  با میانگین فرضی (۳)، از مقدار بحرانی جدول با ۳۵۵ درجه آزادی کوچک‌تر است. بنابراین میانگین نمرات عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در حد متوسط بوده است. به عبارت دیگر به نظر معلمان ابتدایی شهر اصفهان، عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در حد متوسط مانع اجرای درست درس هنر می‌باشد.

### بحث و نتیجه‌گیری

متأسفانه در کشور ما جایگاه هنر و نقش پرورشی آن برای معلمان و مدیران مدارس روشن نیست و استفاده از این درس در تعلیم و تربیت دانش‌آموزان ابتدایی و دبیرستان در مدارس کشور ما برخلاف مدارس کشورهای پیشرفته کارنامه خوبی ندارد. نتیجه این امر از بین رفتن استعدادها و خلاقیت‌های هنری دانش‌آموزان بویژه در دوران ابتدایی است. تحقیق اخیر با بررسی موانع اجرای درس هنر از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی در شهر اصفهان از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی نواحی شش‌گانه شهر اصفهان سعی در ریشه‌یابی بعضی دلایل این مشکل نمود. نمونه آماری در این پژوهش ۳۵۶ نفر از معلمان ابتدایی شاغل در شهر اصفهان در سال ۹۲-۱۳۹۱ بودند که با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم با توجه به جنسیت انتخاب شدند. روش پژوهش، توصیفی و از نوع پیمایشی استفاده شد. در این پژوهش با استفاده از یک پرسشنامه‌ی محقق ساخته‌ی ۴۵ سؤال که دارای روایی صوری و محتوایی بوده و پایایی آن به روش ضریب آلفای کراباخ  $0/871$  به دست آمده



بود تحقیقات انجام شد. داده‌های پژوهش به وسیله‌ی آزمون‌های  $t$  تک نمونه‌ای،  $t$  برای دو نمونه‌ی مستقل و ( $F$ ) تجزیه و تحلیل واریانس تحلیل گردید. نتایج تحقیق با توجه به سوالات مطروحه به شرح زیر است:

سوال ۱: تا چه میزان عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس در درس هنر، مانع اجرای درست آن می‌شود؟

با توجه به نتایج تحقیق مندرج در جدول (۳) به نظر معلمان ابتدایی شهر اصفهان، عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس در درس هنر، بیشتر از حد متوسط، مانع اجرای صحیح درس هنر می‌باشد و تاثیر زیادی بر آن دارد. در این زمینه، نتیجه پژوهش، با تحقیق عارف‌نیا (۱۳۷۲)، کاظمی (۱۳۷۵)، داودیان (۱۳۷۷)، ملازهی (۱۳۸۴)، امیری (۱۳۸۷)، یوسفی افرشته (۱۳۸۸) و شرفی (۱۳۸۲)، همسو می‌باشد. آنها نیز به این نتیجه دست یافته‌اند که آشنا نبودن معلمان با روش‌های تدریس هنر، مهارت و شناخت ضعیف معلمان در تدریس این رشته از مشکلات اساسی در اجرای درس هنر می‌باشند. امیری (۱۳۸۷)، برخورداری معلم از علم و آگاهی لازم نسبت به تدریس و روش‌های تدریس هنر را، از عوامل موثر در تحقق اهداف برنامه درسی هنر می‌داند. همچنین یوسفی افرشته (۱۳۸۸) بیان می‌کند که روش‌های آموزشی نامناسب معلمان در آموزش هنر از موانع پرورش خلاقیت به شمار می‌روند. ملازهی (۱۳۸۴) و شرفی (۱۳۸۲) اشاره می‌کنند که بازدید از نمایشگاه‌ها و موزه‌ها کم انجام می‌شود. نتیجه پژوهش حاضر با تحقیق لطفی (۱۳۹۰)، هماهنگی ندارد. او بیان می‌نماید که برنامه درسی هنر از بعد روش تدریس مناسب به نظر می‌رسد.

سؤال ۲: تا چه میزان فقدان امکانات و وسایل مناسب در درس هنر، مانع اجرای صحیح آن می‌شود؟

با توجه به نتایج تحقیق مندرج در جدول (۴)، به نظر معلمان ابتدایی شهر اصفهان، فقدان امکانات و وسایل مناسب بیشتر از حد متوسط مانع اجرای صحیح درس هنر می‌باشد و تاثیر زیادی بر آن دارد.

در این زمینه نتیجه پژوهش، با تحقیق عباسی (۱۳۶۹)، عارف‌نیا (۱۳۷۲)، کاظمی (۱۳۷۵)، حاجی حسینی (۱۳۷۶)، داودیان (۱۳۷۷)، کوسه‌لو (۱۳۷۷)، حنیفی (۱۳۷۹)، امینی (۱۳۸۰)، زارعی (۱۳۸۰)، محمدپور (۱۳۸۱)، شرفی (۱۳۸۲)، آهنگی (۱۳۸۳)، امیری

(۱۳۸۷)، سلطانی (۱۳۸۸)، یوسفی افراشته (۱۳۸۸)، حسینی (۱۳۸۹)، لطفی (۱۳۹۰)، نگادا (۱۹۹۸) و دونینگ (۲۰۰۴)، همسو می‌باشد. آنها نیز به این نتیجه دست یافته‌اند که کمبود وسایل و امکانات مورد نیاز، نبودن کتاب و محتوای مناسب و کمی ساعات اختصاص یافته به درس هنر از مشکلات اساسی در اجرای درس هنر می‌باشند. امیری، اختصاص گارگاه برای درس هنر را، از عوامل موثر در تحقق اهداف برنامه درسی هنر می‌داند. یوسفی افراشته بیان می‌کند که عدم وجود لوازم و تجهیزات مناسب آموزشی مورد استفاده در آموزش هنر، از موانع پرورش خلاقیت به شمار می‌رود. لطفی نیز اشاره می‌نماید که برنامه درسی هنر از بعد امکانات و تجهیزات آموزشی مناسب قلمداد نمی‌شود. نگادا (۱۹۹۸)، یکی از مشکلات برنامه درسی هنر در مدارس ریاض عربستان را کمبود مواد و وسایل و امکانات بیان نموده است. دونینگ (۲۰۰۴)، نشان می‌دهد که در مدارس انگلستان، زمان‌بندی برای دروسی مانند خواندن و ریاضیات، زمان کمتری را برای آموزش هنر باقی می‌گذارد.

سؤال ۳: تا چه میزان بی‌توجهی برنامه‌ریزان درسی و مسئولین به آموزش هنر، مانع اجرای صحیح آن می‌شود؟

با توجه به نتایج تحقیق مندرج در جدول (۵) به نظر معلمان ابتدایی شهر اصفهان، بی‌توجهی برنامه‌ریزان درسی کمتر از حد متوسط مانع اجرای صحیح درس هنر می‌باشد و این متغیر را نمی‌توان به عنوان یک عامل اساسی و موثر در عدم اجرای درست درس هنر دانست.

در این زمینه نتیجه این پژوهش، با تحقیق پژوهش آهنگیان (۱۳۷۰)، همسو می‌باشد. زیرا اشاره می‌کند مسئولین و مدیران قدر هنر را می‌دانند و به اهمیت آن آگاهی دارند. اما نتیجه تحقیق حاضر با پژوهش کاظمی (۱۳۷۵)، امینی (۱۳۸۰)، ورزشکاررودی (۱۳۸۰)، محمدپور (۱۳۸۱)، ملکی باب هویزی (۱۳۸۲)، سلطانی (۱۳۸۸) و حسینی (۱۳۸۹)، همسو نمی‌باشد. آنها به این نتیجه دست یافتند که بسیاری از مشکلات اجرای درس هنر ریشه در محدودیت‌های فکری و فقدان باور برنامه‌ریزان نسبت به ضرورت وجودی تربیت هنری دارد. همچنین اهمیت قائل نشدن جامعه و نظام آموزشی به هنر و تدریس آن از موانع اصلی و اساسی اجرای درست درس هنر می‌باشند.

سؤال ۴: تا چه میزان عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در تربیت دانش‌آموزان، مانع اجرای صحیح آن می‌شود؟

با توجه به نتایج تحقیق مندرج در جدول (۶) به نظر معلمان ابتدایی شهر اصفهان، عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در حد متوسط مانع اجرای صحیح درس هنر می‌باشد. در این زمینه، نتیجه این پژوهش با تحقیق سلطانی (۱۳۸۸) و حسینی (۱۳۸۹)، تا حدودی همسو می‌باشد. سلطانی، تغییرات اساسی در ساختار فکری و مبانی تصمیم‌گیرندگان و مدیران مدارس را موثر در آموزش هنر می‌داند و حسینی، یکی از مشکلات درس هنر در شرایط کنونی را بی‌توجهی مدیران مطرح کرده است. اما آهنچیان (۱۳۷۰)، بیان می‌کند که مدیران مدارس و روسای نواحی در حد خود هنر دوست و هنرپذیرند و کاملاً موافق رشد هنر می‌باشند و پیشنهادهای مناسب در این زمینه ارائه می‌دهند و همچنین عدم آگاهی مدیران مدارس نسبت به درس هنر به عنوان مشکلی در اجرای درس هنر مطرح نمی‌شود.

در مجموع، نتایج تجزیه و تحلیل‌های آماری نشان داد که عدم آشنایی معلمان با روش‌های مناسب تدریس، کمبود معلم متخصص، نگرش منفی معلمان، فقدان امکانات مناسب و ارزشیابی نامناسب از درس هنر، بیشتر از حد متوسط؛ عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر در حد متوسط؛ بی‌توجهی برنامه‌ریزان و مسئولین، و بی‌اطلاعی اولیای دانش‌آموزان از اهمیت درس هنر، کمتر از حد متوسط، مانع اجرای صحیح درس هنر شده‌اند.

به نظر می‌رسد، بررسی راهکارهای کیفیت بخشی به درس هنر در مدارس، نقش خانواده و والدین در اجرای موفق درس هنر و روش‌های ارزشیابی از این درس و همچنین محتوایی کتاب‌های درسی هنر مدارس ضروری است و با مطالعه تطبیقی وضعیت درس هنر در ایران و سایر کشورها، وضعیت مدارس از نظر امکانات آموزشی در زمینه اجرای درس هنر، مجدداً بازنگری شود.

در این رابطه پیشنهاد می‌شود دوره‌های آموزشی ویژه و با کیفیت برای معلمان به منظور آشنا کردن آنها با هنر، تاثیر این درس به روی آموزش و پیشرفت دانش‌آموزان و ارتباط آن با دروس دیگر در نظر گرفته شود. همچنین سعی شود معلمینی که در این درس علاقه و خلاقیت زیادتری نشان می‌دهند شناخته شده و مورد تشویق قرار گیرند. یا در

صورت امکان از افراد هنرمند در سطح منطقه و شهر و همچنین از علاقمندان به هنر، در زمینه‌ی آموزش هنر در مدارس استفاده شود و یا تحصیل کردگان دانشگاهی رشته‌های هنری به عنوان معلم درس هنر استخدام شوند و نهایتاً پیشنهاد می‌شود که آموزش‌های لازم در زمینه استفاده از روش‌های مختلف تدریس توسط افراد و معلمان با تجربه و فعال، برای معلمان در نظر گرفته شود همچنین سعی شود آموزش هنر و روش‌های تدریس موفق در کشورهای دیگر نیز بررسی شده و در اختیار معلمان قرار گیرد. تشویق معلمان به مطالعه و تحقیق در این زمینه نیز بسیار مفید می‌باشد.

### منابع

- آهنکی، محبوبه. (۱۳۸۳). شناسایی مشکلات آموزش درس هنر از دیدگاه معلمان زن و مرد دوره راهنمایی استان قم سال تحصیلی ۸۳-۸۲، طرح پژوهشی با حمایت شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان قم (ناظر طرح: طاهره پور محمدی).
- آهنچیان، محمد رضا. (۱۳۷۰). بررسی وضعیت اجرایی برنامه آموزش هنر در مدارس راهنمایی، طرح پژوهشی با حمایت دفتر پژوهش، برنامه ریزی و تالیف کتب درسی، گروه هنر.
- احمدی، شبنم. (۱۳۹۱). بررسی رابطه درس هنر با خلاقیت دانش‌آموزان دختر مقطع ابتدایی شهرستان دزفول در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰، دزفول: دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی.
- امیری، فاطمه. (۱۳۸۷). اهداف برنامه درسی هنر پایه سوم ابتدایی از دیدگاه معلمان شهر تهران در سال تحصیلی ۸۷-۸۶، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی (تهران مرکزی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی.
- حاجی حسینی، سهیلا. (۱۳۷۶). بررسی برخی موانع و محدودیت‌های برنامه درس هنر از دیدگاه معلمان هنر دوره راهنمایی شهر اصفهان، دانشگاه تربیت معلم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی.
- حسینی، محبوبه. (۱۳۸۹). آسیب شناسی آموزش هنر در مقطع راهنمایی مدارس دخترانه منطقه چهار تهران، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی (تهران مرکزی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش هنر.

حسینی راد، مریم. (۱۳۹۱). مشکلات تدریس هنر، تهران: رشد آموزش هنر، دوره نهم، شماره ۴، تابستان ۹۱.

حنیفی، محمدحسن. (۱۳۷۹). بررسی مشکلات و موانع اجرای برنامه درسی هنر از دیدگاه معلمان هنر دوره ی راهنمایی استان کردستان در سال تحصیلی ۷۹-۷۸، طرح پژوهشی با حمایت شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان کردستان (ناظر طرح: امین اصفهانی زاده).

داودیان، تیمور. (۱۳۷۷). بررسی جایگاه آموزش درس هنر (خط، نقاشی و کاردستی) از دیدگاه معلمان پایه سوم و چهارم و پنجم، مدیران، راهنمایان تعلیماتی و کارشناسان آموزش مقطع ابتدایی شهرستان ایلام، طرح پژوهشی با حمایت شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان ایلام (ناظر طرح: یدالله پاک سرشت).

زارعی، ناهید. (۱۳۸۰). بررسی موانع و مشکلات درس هنر در دوره ابتدایی و ارائه راهکارهای عملی در شهرستان میبد و اردکان در سال تحصیلی ۸۰-۱۳۷۹، طرح پژوهشی با حمایت شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان یزد (ناظر طرح: سید سعید مظلومی).

سلطانی، زهره. (۱۳۸۸). شناسایی دیدگاه معلمان مدارس ابتدایی دختران (دولتی) شهر تهران نسبت به برنامه درسی تربیت هنری (بر اساس کتاب راهنمای معلم)، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی.

شرفی، حسن. (۱۳۷۶). هنر معلمی و معلمی هنر در دبستان، مجله رشد معلم، دوره ۸، شماره ۱۲۶، اردیبهشت ۷۶.

شرفی، حسن. (۱۳۸۲). ارزیابی برنامه درسی هنر دوره ابتدایی (نقاشی، کاردستی و خوشنویسی) از دیدگاه مدیران و دانش آموزان در منطقه یک تهران، فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه، شماره ۴، تابستان ۱۳۸۵، صفحه ۱۵۰-۱۲۳.

عارف نیا، فرشته. (۱۳۷۲). بررسی وضعیت آموزش هنر در مدارس ابتدایی تهران در سال ۷۲-۱۳۷۱، فرهنگ نامه هنر، شماره ۲۷، ۱۳۷۶، ص ۲۹.

کاظمی، حمید. (۱۳۷۵). بررسی جایگاه تدریس هنر در مدارس راهنمایی استان سمنان از دیدگاه معلمان و دانش آموزان، طرح پژوهشی با حمایت شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان سمنان (ناظر طرح: محمد مهدی هراتی).

- کوسه لو، قاسم. (۱۳۷۷). بررسی علل عدم توجه به تدریس موثر درس هنر در دوره ابتدایی در پایه های چهارم و پنجم شهر تهران، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی (تهران مرکزی)، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی.
- کیومرثی، غلامعلی. (۱۳۸۹). *آشنایی با نقش هنر در پیشبرد فعالیت های پرورشی مدارس و دستیابی به اهداف تربیتی*، تهران: انتشارات مدرسه، چاپ ۴، ۱۳۶ صفحه
- لطفی، لیلا. (۱۳۹۰). آسیب شناسی برنامه درسی هنر از نظر معلمان مدارس ابتدایی شهرستان نور، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی.
- محمدپور، آیت الله. (۱۳۸۱). بررسی چگونگی آموزش هنر در مدارس دوره ابتدایی شهر تهران، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی (تهران مرکزی)، پایان نامه کارشناسی ارشد نقاشی.
- محمد مرادی، رحیم. (۱۳۹۰). بررسی ارزشیابی فعالیت های یاددهی یادگیری درس هنر و تأثیر ویژگی های معلمان در آن، در بین دانش آموزان ابتدایی پایه پنجم شهرستان سرپل زهاب سال تحصیلی ۹۰-۸۹، همدان: دانشگاه پیام نور مرکز همدان، پایان نامه کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش.
- ملازهی، علی اصغر. (۱۳۸۴). *بررسی راهکارهای افزایش اثربخشی درس هنر در مدارس مقطع ابتدایی استان سیستان و بلوچستان*، طرح پژوهشی با حمایت شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان سیستان و بلوچستان - ملکی، حسن (۱۳۷۹)، *برنامه درسی راهنمای عمل*، مشهد: انتشارات پیام اندیشه، ویراست دوم، ۳۱۲ صفحه
- ملکی باب هویزی، علی اصغر. (۱۳۸۲). *نظرسنجی از معلمان ابتدایی شهرستان زرنند در مورد علل عدم ارائه صحیح درس هنر و بررسی راه کارهای آن*، کرمان: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کرمان مرکز آموزش و پرورش، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی.
- ورزشکار رودی، محمد رضا. (۱۳۸۰). بررسی و مقایسه جایگاه هنر و اثرات آن بر یادگیری و رشد خلاقیت دانش آموزان از دیدگاه معلمان مرد و زن مقطع ابتدایی در شهرستان خواف، تربت حیدریه: دانشگاه آزاد اسلامی، پایان نامه کارشناسی آموزش ابتدایی.

یوسفی افراشته، مجید. (۱۳۸۸). بررسی موانع و محدودیت‌های پرورش خلاقیت در آموزش درس هنر و رابطه بین خلاقیت معلمان هنر و نگرش آنان نسبت به استفاده از روش‌ها و فنون تدریس خلاقیت محور در مدارس راهنمایی تحصیلی شهر همدان، تهران: دانشگاه تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، ۱۵۸ صفحه

یوسفی افراشته، مجید، شیخی فینی علی اکبر، مظری صالح سلطان حسین، و رشیدی مهران. (۱۳۹۱). تأثیر آموزش مؤثر هنر در پرورش خلاقیت دانش آموزان، *مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز*، بهار و تابستان ۱۳۹۱، دوره ششم، شماره ۱، صص ۶۶-

- Alter, Frances, Hays, Terrence, O' Hara, Rebecca. (2009), The Challenges of Implementing Primary Arts Education: What Our Teachers Say, *Australasian Journal of Early Childhood*, volume 34, 4 .22-30
- Carroll, Karen Lee. (2010), *What If They Believed Us? How Well Prepared Are Art Educators to Deliver on the Promises of Art Education?* Maryland Institute College of Art, Baltimore, Maryland, USA, Arts Education Policy Review, 112 (1), 9-25.
- Chen, Tongji. (2012), The Study on Practical Teaching Reform of Modern Art Design Education Based on Information Technology, *Advances in Computer Science, Environment, Ecoinformatics, and Education*, Volume 217 of the series Communications in Computer and Information Science , 106-110
- Downing, Dick. (2004), Saving a Place for the Arts? A Survey of the Arts in Primary Schools In England, *Management in Education*, June 2004, vol. 18, no. 3, 23-27.
- Liu, Hua. (2013), Practical Teaching Research of College Art Design, Informatics and Management Science I, *Lecture Notes in Electrical Engineering*, Volume 204, pp 577-583.
- Nalbur Taşdemir, Vicdan. (2010), Attitudes of the students of primary education class teaching department to the visual arts education course, Marmara University, Atatürk Faculty of Education, Primary Education Department, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, vol. 2, no. 2, pp. 2572-2576.